

NORGES HØYESTERETT

D O M

avsagt 31. mai 2024 av Høyesterett i avdeling med

dommer Wilhelm Matheson
dommer Per Erik Bergsjø
dommer Wenche Elizabeth Arntzen
dommer Knut Erik Sæther
dommer Thom Arne Hellerslia

HR-2024-989-A, (sak nr. 23-164535SIV-HRET)
Anke over Borgarting lagmannsretts dom 18. september 2023

If Skadeforsikring NUF

(advokat Kristine Ofstad Fougner – til prøve)

mot

X AS

(advokat Arild Christian Dyngeland)

S T E M M E G I V N I N G

(1) Dommer **Arntzen:**

Sakens spørsmål og bakgrunn

- (2) Saken gjelder bortfall av forsikringsoppgjør etter brann. Spørsmålet er om sikrede måtte forstå at de bevisst uriktige opplysningene som ble gitt til forsikringsforetaket ved skadeoppjøret, kunne føre til en erstatning sikrede ikke hadde krav på, jf. forsikringsavtaleloven § 8-1 fjerde ledd.
- (3) X AS har en krabbeforedlingsfabrikk i Vestland fylke. I desember 2016 var det brann i store deler av produksjonslokalene. Selskapet var forsikret i If Skadeforsikring NUF – «If» – som i januar 2017 opprettet skadesak.
- (4) Sikredes styreformann og daglige leder, A, fikk beskjed om å utarbeide tapsoppgaver over maskiner, inventar og løsøre med angivelse av tingenes merke- og typebetegnelse, alder og verdi på tilsvarende ting til skadedagens pris. Forsikringsforetakets takstmann oversendte excel-ark til bruk ved utarbeidelse av tapsoppgavene med kolonner for blant annet «Beskrivelse», «Alder», «Nypris i dag» og «Merknad/forklaring».
- (5) If har utbetalt et forskudd for selve bygningsskaden på rundt 3,7 millioner kroner og gitt panthaverne oppgjør med rundt 5,2 millioner kroner.
- (6) Utfylte tapsoppgaver over maskiner, inventar og løsøre ble etter flere purringer overlevert If i april 2019. En revidert elektronisk versjon ble oversendt en snau måned senere. I tillegg til de etterspurte opplysningene hadde A fylt ut kolonner for «Levetid», «Beregning», «Reell prosent» og «Reell verdi» for de forskjellige gjenstandene. Oppgavene inneholder rundt 850 rader med ulike gjenstander, hvorav rundt 380 rader er oppgitt med en alder på ett år. I e-post 28. august 2019 etterlyste A ferdigstilling av oppjøret.
- (7) If avslø i september 2019 erstatningskravet under henvisning til at det var gitt uriktige opplysninger om blant annet alder på gjenstander som var ødelagt av brannen, jf. forsikringsavtaleloven § 8-1 fjerde ledd.
- (8) X AS innga 31. desember 2019 stevning med krav om fullt forsikringsoppgjør. If motsatte seg kravet og krevde tilbakebetaling av forskuddet og erstatning for oppjøret til panthaverne.
- (9) Oslo tingrett avsa 22. november 2022 dom med slik domsslutning:
- «1. I hovedkravet: If Skadeforsikring NUF frifinnes.
  2. I motkravet: X AS dømmes til å tilbakebetale If Skadeforsikring NUF utbetalt forskudd på 3 693 201 - tremillionersekshundreogtrettusentohundreogen - kroner, med tillegg av forsinkelsesrente fra 24.02.2020 til betaling skjer. Oppfyllelsesfrist er 2 - to - uker fra forkynnelse av dommen.
  3. I motkravet: X AS dømmes til å erstatte If Skadeforsikring NUF 5 193 866 - femmillioneretthundreogtrettusenåttehundreogseks - kroner, med

tillegg av forsinkelsesrente fra 24.02.2020 til betaling skjer. Oppfyllelsesfrist er 2 - to - uker fra forkynnelse av dommen.

4. X AS dømmes til å betale sakskostnader til If Skadeforsikring NUF med 264 467 - tohundreogsekstifiretusenfihundreogsekstisyv - kroner.»
- (10) X AS anket til Borgarting lagmannsrett, som 18. september 2023 avsa dom med slik domsslutning:
- «1. If Skadeforsikring AS skal gjennomføre forsikringsoppgjør i samsvar med forsikringsavtale inngått med X AS for skadetilfellet 31. desember 2016 i X AS fabrikklokaler i Atløy.
  2. X AS frifinnes for krav om tilbakebetaling og krav om erstatning.
  3. I sakskostnader for tingretten betaler If Skadeforsikring NUF 626 403 – sekshundreogtjuusekstusenfihundreogtre – kroner til X AS innen to uker etter at dommen er forkynt.
  4. I sakskostnader for lagmannsretten betaler If Skadeforsikring NUF 652 514 – sekshundreogfemtittotusenfemhundreogfjorten – kroner til X AS innen to uker etter at dommen er forkynt.»
- (11) Dommen er avsagt under dissens.
- (12) Lagmannsretten fant enstemmig at sikrede bevisst ga uriktige opplysninger om for lav alder på flere gjenstander, noe som kunne føre til en høyere erstatning enn det selskapet hadde krav på. Flertallet mente imidlertid at If ikke hadde ført tilstrekkelig bevis for at A som sikredes representant, jf. forsikringsavtaleloven § 4-11 tredje ledd, visste eller måtte forstå at de uriktige opplysningene kunne føre til en for høy erstatning. Mindretallet mente på sin side at representanten visste at det var en slik sammenheng mellom de uriktige opplysningene og den forestående erstatningsutbetalingen.
- (13) If Skadeforsikring NUF har anket over lagmannsrettens rettsanvendelse og bevisbedømmelse. Ved Høyesteretts ankeutvalgs beslutning 21. desember 2023 ble anken fremmet for så vidt gjelder rettsanvendelsen. For øvrig ble anken ikke tillatt fremmet.

Partenes syn på saken

- (14) Den ankende part – *If Skadeforsikring NUF* – har i korte trekk gjort gjeldende:
- (15) Forsikringsforetaket har bevisbyrden for at retten til erstatningen er bortfalt. Det kreves klar sannsynlighetsovervekt for at sikrede har gitt bevisst uriktige opplysninger. Det strenge beviskravet gjelder imidlertid ikke kravet om at sikrede «må forstå» at de uriktige opplysningene kan føre til en for høy erstatningsutbetaling. Denne formuleringen gir anvisning på en objektiv normalbedømmelse av de konkrete omstendighetene, ikke på en ren bevisvurdering. Det ligger noe mindre i «må forstå» enn i «vet», som krever at sikrede har positiv kunnskap. Det er en presumsjon for at kravet til «vet eller må forstå» er oppfylt dersom de uriktige eller ufullstendige opplysningene gjelder informasjon som forsikringsforetaket har spurt om.

- (16) Under den konkrete rettsanvendelsen har lagmannsretten feilaktig lagt vekt på blant annet As motiv for å gi de uriktige opplysningene, herunder hans etterfølgende forklaringer om dette. If pålegges også et medansvar for de uriktige opplysningene, noe det ikke er grunnlag for. Som lagmannsrettens mindretall fremhever, er vurderingstemaet «hvilket utfall de uriktige opplysningene ville fått dersom de hadde blitt lagt til grunn for oppgjøret».
- (17) Høyesterett har tilstrekkelig grunnlag i lagmannsrettens bevisvurdering for å avsi realitetsdom.
- (18) If Skadeforsikring NUF har lagt ned slik påstand:
- «Prinsipalt:
1. Tingrettens dom stadfestes.
  2. If Skadeforsikring NUF tilkjennes saksomkostninger for lagmannsretten.
- Subsidiært:
1. Lagmannsrettens dom oppheves.»
- (19) Ankemotparten – X AS – har i korte trekk gjort gjeldende:
- (20) Ordlyden «må forstå» ligger nært opp til et krav om faktisk kunnskap, men innebærer et noe lempeligere beviskrav. Beviskravet er uansett strengt, og det kreves «klar» eller «sterk» sannsynlighetsovervekt. Det skal foretas en bedømmelse av hvilken kunnskap sikrede må ha hatt. Grov uaktsomhet er ikke tilstrekkelig. Selv om forsikringsavtaleloven § 8-1 fjerde ledd ikke bruker begrepet «svik», er uttrykket benyttet i forarbeidenes omtale av bestemmelsen. Meningen var å videreføre den strenge praksisen om svik ved bevisst villedelse eller forsøk på det.
- (21) Lagmannsrettens lovanvendelse er riktig, også når flertallet bygger på at en uvitenhet hos sikrede om konsekvensene av de uriktige opplysningene «ville virke nærmest utenkelig». Det må tas hensyn til bakgrunnen for at A ga uriktige opplysninger. Han foreslo skjønn og hadde en annen oppfatning av aldersfradragregelen. Lagmannsretten har foretatt en grundig og konkret vurdering av hva A måtte forstå.
- (22) Høyesterett har uansett ikke grunnlag for å treffe realitetsavgjørelse. Det er et stort og uoversiktlig faktum i saken, og Høyesterett skal ikke prøve lagmannsrettens bevisvurdering.
- (23) X AS har lagt ned slik påstand:
- «1. Anken forkastes.
  2. Ankemotparten tilkjennes sakens omkostninger.»

Mitt syn på saken

Tolkningen av forsikringsavtaleloven § 8-1 fjerde ledd

- (24) Forsikringsavtaleloven § 8-1 har regler om sikredes opplysningsplikt ved skadeoppgjør, der første og fjerde ledd lyder:
- «Ved oppgjør skal sikrede gi forsikringsforetaket de opplysninger og dokumenter som er tilgjengelige for sikrede, og som foretaket trenger for å beregne sitt ansvar og utbetale erstatningen.
- ...
- Gir sikrede ved skadeoppjøret bevisst uriktige eller ufullstendige opplysninger som sikrede vet eller må forstå kan føre til at sikrede får utbetalt en erstatning han eller hun ikke har krav på, mister sikrede ethvert erstatningskrav mot selskapet etter denne og andre forsikringsavtaler i anledning samme hendelse. Hvis sikredes forhold bare er lite klanderverdig, bare angår en liten del av kravet, eller hvis det ellers foreligger særlige grunner, kan sikrede likevel få delvis erstatning. § 4-14 gjelder tilsvarende.»
- (25) Bestemmelsens første ledd pålegger sikrede en omfattende opplysningsplikt samtidig som terskelen for bortfall av erstatningen etter fjerde ledd første punktum er høy. Partenes plikter må også forstås på bakgrunn av den gjensidige lojalitetsplikten mellom dem, jf. flertallets innledende bemerkning i Rt-1989-689 på side 703.
- (26) I saken her skal det legges til grunn at selskapets representant ga bevisst uriktige opplysninger som kan føre til en erstatningsutbetaling som selskapet ikke har krav på. Spørsmålet for Høyesterett er hva som ligger i lovens krav om at sikrede «må forstå» at de uriktige opplysningene kan føre til en for høy erstatningsutbetaling.
- (27) Etter ordlyden er vilkåret om at sikrede «vet eller må forstå» en kunnskapsregel, og ikke en aktsomhetsregel i tradisjonell forstand. Temaet for vurderingen er avgrenset til sikredes viten om eller forståelse av sammenhengen mellom de uriktige opplysningene og den forestående erstatningsutbetalingen. Hva sikrede «vet» er et rent bevisspørsmål, mens hva sikrede «må forstå» er et rettsanvendelsesspørsmål som skal avgjøres på grunnlag av det faktum som finnes bevist. Bestemmelsen gir ikke anvisning på en bredere aktsomhets- eller rimelighetsvurdering. Det er lempningsregelen i fjerde ledd andre punktum som åpner for slike vurderinger.
- (28) Jeg nevner i denne sammenheng at Høyesterett i Rt-1978-321 på side 325 uttaler følgende om ordlydsfortolkningen av tilsvarende formuleringer i dagjeldende bilansvarslov § 7 tredje ledd bokstav c:
- «Ved anvendelsen av uttrykket ‘visste eller måtte forstå’ bør man legge til grunn betydningen av disse ordene i vanlig språkbruk ... Etter vanlig språkbruk ligger det i ‘måtte forstå’ eller ‘måtte vita’ at man har for seg en situasjon som ut fra en normal bedømmelse gjør en mulig uvitenhet uforståelig.»
- (29) I Rt-1978-432 slutter Høyesterett seg på side 435 til at det er tilstrekkelig at uvitenheten etter omstendighetene må anses uforståelig og presiserer at «bestemmelsen ikke krever positiv kunnskap».

- (30) På tilsvarende måte mener jeg ordlyden «må forstå» i forsikringsavtaleloven § 8-1 fjerde ledd første punktum innebærer at en normal bedømmelse gjør en mulig uvitenhet uforståelig. Etter dette alternativet skal det foretas en objektiv vurdering av de relevante omstendighetene. Positiv kunnskap kreves ikke.
- (31) Forarbeidene gir lite *generell* veiledning om hva som ligger i vilkåret «vet eller må forstå».
- (32) Forsikringsavtalelovutvalget foreslo i NOU 1987: 24 *Lov om avtaler om skadeforsikring (skadeforsikringsloven)* at bortfall av erstatningen etter § 8-1 skulle være betinget av at sikrede hadde gitt uriktige eller ufullstendige opplysninger «i den hensikt å oppnå større erstatning enn han vet han har krav på». Dette forslaget ble ikke fulgt opp av departementet, som i stedet valgte å videreføre kunnskapskravet i dagjeldende praksis etter de generelle forsikringsvilkårene. Vilåret for bortfall var at sikrede i det minste måtte forstå at de bevisst uriktige eller ufullstendige opplysningene kunne ha betydning for erstatningsoppgjøret. I Ot.prp. nr. 49 (1988–1989) side 96 heter det i de spesielle motivene til bortfallsbestemmelsen i § 8-1:
- «Hva sikrede ‘vet eller må forstå’, må avgjøres konkret. Departementet er imidlertid enig med Norges Forsikringsforbund (h r advokat Andreas Arntzen) når det uttaler at sikrede i alminnelighet ‘vet eller må forstå’ at en opplysning er relevant når det spørres om det i skademeldings-/tapsskjemaene. For øvrig er departementet enig med utvalget når det i skadeforsikringsutredningen s. 177 uttaler at beviskravet bør være høyt fordi reaksjonen mot svik er så alvorlig.»
- (33) Det skal altså foretas en konkret vurdering. Samtidig oppstilles det en presumsjon for at sikrede «vet eller må forstå» at en opplysning kan ha betydning for erstatningsoppgjøret når det spørres om den i skademeldings- eller tapsskjemaene. Uttalelsen om at beviskravet bør være høyt, knytter seg til utvalgets omtale av «kravet til bevis for positiv kunnskap hos sikrede» og ikke til alternativet «må forstå».
- (34) Bakgrunnen for presumsjonen som departementet gir sin tilslutning til, er omtalt i høringsuttalelsen fra Norges Forsikringsforbund gjengitt på side 85–86 i proposisjonen:
- «Betydningen av de faktiske forhold som selskapet ber skadelidte opplyse, må utledes av gjeldende forsikringsavtalelov og forsikringsvilkårene. Skadelidte selv vil ofte savne nærmere kjennskap til lov og vilkår, og vil derfor ikke ha forutsetninger for å bedømme hvilken betydning de opplysninger han gir vil ha for selskapet.
- Når det i skademeldings-/tapsskjemaene stilles spørsmål f.eks. om når og hvor skaden inntraff, hvordan den oppsto, hvilke ting og interesser som er skadet, tingenes alder, osv., må imidlertid skadelidte forstå at når spørsmålene i det hele tatt er stillet, er det fordi de kan ha betydning for avgjørelsen av om skaden er erstatningsmessig, og for erstatningsutmålingen.»
- (35) Uttalelsen viser hvorfor sikredes *egen* oppfatning av opplysningenes relevans, herunder *egen* forståelse av forsikringsvilkårene, ikke kan være avgjørende. En slik tolkning ville kunne undergrave forsikringsavtalens betydning for erstatningsoppgjøret. Så lenge forsikringsforetaket etterlyser opplysninger om faktiske forhold, må sikrede som det klare utgangspunkt forstå at de kan ha betydning for erstatningsutbetalingen.
- (36) Når det gjelder rettspraksis, er det særlig Rt-1989-950 som gir en viss generell veiledning. Dommen gjelder et skadeoppgjør fra tiden før forsikringsavtalelovens ikrafttredelse, men

Høyesterett så likevel hen til den nye bestemmelsen i § 8-1. Ved vurderingen av om «A visste eller iallfall måtte forstå» at de uriktige opplysningene kunne føre til en erstatning hun ikke hadde krav på, fremgår det på side 956 at det «må være sannsynlig at de uriktige oppgaver ville føre til for høy forsikringsdekning». Det kreves ikke *klar* sannsynlighetsovervekt for en slik sammenheng, men en ren mulighet er ikke tilstrekkelig. Høyesterett sa seg samtidig enig med forsikringsforetaket i at vurderingen av kunnskapskravet «må skje på grunnlag av de opplysninger som forelå da forsikringsoppkjøret var aktuelt, og da først og fremst de oppgaver som A selv ga». Spørsmålet er altså om sikrede vet eller må forstå at de uriktige opplysningene sannsynligvis vil føre til en for høy utbetaling dersom de legges til grunn for det forestående erstatningsoppkjøret.

- (37) Endelig bemerker jeg at sikredes opplysningsplikt etter § 8-1 første ledd er selve bærebjelken ved den typen skadeoppkjør vi står overfor i vår sak. Forsikringsforetaket er i utgangspunktet henvist til å bygge på de opplysninger sikrede gir, og den inngripende reaksjonen ved bevisst mislighold av opplysningsplikten må forstås på denne bakgrunn. Det er et åpenbart behov for en praktikabel bortfallsregel som kan bidra til å forebygge at sikrede gir uriktige eller ufullstendige opplysninger. Motstykket er imidlertid at terskelen for bortfall etter § 8-1 fjerde ledd er høy. Som det fremgår av Rt-1989-950 på side 955 må det føres «relativt klart bevis» for det faktiske grunnlaget for bortfall, og den rettslige avgrensningen må innrettes slik at bortfallsbestemmelsen «reserveres for de klare tilfellene».
- (38) Etter dette kan det rettslige kunnskapskravet oppsummeres slik:
- (39) Det sikrede «må forstå», er at de bevisst uriktige eller ufullstendige opplysningene sannsynligvis vil føre til en for høy utbetaling dersom de legges til grunn for erstatningsoppkjøret. Kravet er oppfylt når en mulig uvitenhet fremstår som *uforståelig* ut fra en objektiv bedømmelse av de relevante konkrete omstendighetene. I alminnelighet kan det legges til grunn at dette er tilfellet når forsikringsforetaket har spurt om opplysningene i for eksempel skademeldings- eller tapsskjema.

Lagmannsrettens rettsanvendelse

- (40) Høyesterett skal prøve lagmannsrettens rettsanvendelse på grunnlag av det faktum som er funnet bevist.
- (41) En samlet lagmannsrett fant «det klart at A ‘bevisst’ ga uriktige opplysninger om at flere gjenstander fremsto som nyanskaffet ved uriktig å oppgi at de hadde ett års levealder». Det var også klart «sannsynlig at faktisk alder i denne sammenheng ville bli vektlagt av forsikringsselskapet, med den virkning at det ville bli gjort et fradrag for verdiøkningen ved at brukt driftstilbehør ville bli erstattet med nytt.»
- (42) Ved vurderingen av kunnskapskravet «vet» delte lagmannsretten seg i et flertall og et mindretall.
- (43) Flertallet mente at «A har hatt en oppfatning om at oppkjøret for gjenstander som hadde evig bruksverdi ville være helt upåvirket av når de var innkjøpt», og la til grunn at A ikke hadde «positiv kunnskap om at de uriktige opplysningene ville lede til en uriktig

utbetaling». Mindretallet fant det på sin side bevist at A visste at de uriktige opplysningene om lav alder kunne føre til en for høy erstatning.

- (44) Det er anvendelsen av det rettslige kunnskapskravet – «må forstå» – som er tema i vår sak. Om dette uttalte lagmannsrettens flertall innledningsvis:

«Ved den konkrete vurdering må det legges vekt på at alder i utgangspunktet anses som en opplysning som fremstår som sentral ved denne type oppgjør. Alder var en av de opplysningene som forsikringsselskapet hadde bedt om, og det må da som nevnt normalt legges til grunn at den forsikrede i det minste må forstå at opplysningen er relevant».

- (45) Så langt er rettsanvendelsen knyttet til relevante omstendigheter.

- (46) Flertallet går imidlertid deretter over til å behandle ulike momenter i en bredere vurdering av sikredes subjektive forhold. Her tas det utgangspunkt i at «As tilnærming til forsikringsoppgjøret ikke [bar] preg av at han hadde ønske om å få et oppgjør som det ikke var grunnlag for». Til støtte for dette vises det blant annet til at A ikke «stod bak brannen», og at han hadde gitt opplysninger «etter beste evne» om *andre* gjenstander. De momentene flertallet vektlegger under denne drøftelsen, omfattes ikke av lovens kunnskapskrav, som er eksplisitt avgrenset til sammenhengen mellom sikredes «bevisst uriktige eller ufullstendige opplysninger» og utbetaling av «en erstatning han eller hun ikke har krav på».

- (47) Det er heller ikke treffende når flertallet påpeker at det ikke er «en automatikk» i at forsikringsvilkårene om aldersfradrag ville ha påvirket utbetalingen. Som nevnt er det tilstrekkelig at de uriktige opplysningene *sannsynligvis* ville ha ført til en for høy utbetaling dersom de hadde blitt lagt til grunn for erstatningsoppgjøret.

- (48) Flertallet viser videre til at A forutsatte at partene sammen skulle gjennomgå opplysningene om forventet levealder, og at dette formentlig også ville ha avdekket de uriktige aldersangivelsene. Jeg kan vanskelig se at sannsynligheten for at If ville ha avdekket de uriktige opplysningene, har betydning i denne sammenheng. Det avgjørende for spørsmålet om bortfall er hvilke opplysninger som forelå på det tidspunkt da forsikringsoppgjøret var aktuelt. Flertallet skulle følgelig heller ikke lagt vekt på at «forsikringsselskapet ikke på noe tidspunkt [hadde] foreholdt A at det hadde mistanker om at han hadde gitt uriktige opplysninger» eller «eksplisitt tatt opp at opplysningen om at mange gjenstander var ett år gamle fremsto som underlig». En slik aktivitetsplikt fra forsikringsforetakets side ville i sin tur kunne invitere de sikrede til «å prøve seg».

- (49) Etter gjennomgangen av de ulike momentene konkluderer lagmannsrettens flertall slik:

«A kan utvilsomt bebreides. Etter en samlet vurdering finner flertallet likevel at det hefter adskillig usikkerhet ved hva A 'måtte forstå'. Som nevnt overfor er terskelen for dette høy: Grov uaktksomhet i sin alminnelighet er ikke nok, og det gjelder et strengt beviskrav. Det er videre forsikringsselskapet som har bevisbyrden. Flertallets konklusjon er at det ikke er en betydelig sannsynlighetsovervekt for at A måtte forstå at de uriktige opplysningene ville lede til en høyere forsikringsutbetaling enn den som ville vært berettiget.»

- (50) Flertallet synes her å overse at alternativet «må forstå» reiser et rettslig spørsmål, og ikke et tradisjonelt aktsomhets- eller rent bevisspørsmål.

Konklusjon og sakskostnader

- (51) Min konklusjon er at lagmannsrettens dom bygger på en uriktig rettsanvendelse.
- (52) Høyesteretts behandling av saken er begrenset til rettsanvendelsen. Slik saken ligger an, mener jeg at lagmannsrettens dom må oppheves i tråd med hovedregelen i tvisteloven § 30-14 første ledd.
- (53) If har under den subsidiære påstanden om opphevelse ikke nedlagt påstand om sakskostnader.
- (54) Jeg stemmer for denne

D O M :

Lagmannsrettens dom oppheves.

- (55) Dommer **Hellerslia:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (56) Dommer **Sæther:** Likeså.
- (57) Dommer **Bergsjø:** Likeså.
- (58) Dommer **Matheson:** Likeså.
- (59) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

Lagmannsrettens dom oppheves.